

Donderdag 26 oktober 2023, 1015 uur

R/3053
6 november 2023

VERSLAG

Vergadering:	RaadRaad, nr. 753
Datum en tijd:	Donderdag 26 oktober 2023, 10.15 uur
Plaats:	SER-kantoor, Den Haag
Aanwezig:	
De leden:	Putters (voorzitter), Ait Abderrahman, Arends, De Boer, Den Boer, Bolster-Damen, Ten Broeke, Fortuin, De Groot, Van der Ham, Hasekamp, Helder, Henrar, Van den Heuvel, Van Holstein, Hoogstraaten, Houweling, Jong, Van Kempen, Knoef, Van der Laan, Lindeboom, Van der Meulen, Piersma, Sleijpen, Smit, Thijssen, Van de Ven, Van der Veen, Van Veldhuizen, Van Weegberg, Weurding,
Genodigden agendapunt 4.1, Grootouders voor het Klimaat:	Van den Bergen, Hofstra
Genodigden agendapunt 4.2, SER-Jongerenplatform:	Snijders (voorzitter SER Jongerenplatform, NJR), Huidekooper (JKB), Janssen (ISO), Lacroix (Jong Management)
Secretariaat:	Prins (algemeen directeur), Rahman (directiesecretaris), Dirven (notulist), Van Kleef (Communicatie), Van Driel (secretaresse), Hartgring en Veldhuizen (audiovisuele ondersteuning)

---

1. Opening en mededelingen

De heer *Putters*, voorzitter, opent de vergadering met een woord van welkom.

Nieuwe leden

- Zoals uit de op de agenda meegestuurde link blijkt, is de raad per 16 september jl. uitgebreid met drie zetels (en drie plaatsvervangers), gelijk verdeeld over de drie geledingen in de raad. De uitbreiding is benut om organisaties van zelfstandigen, dan wel personen met expertise op het gebied van zelfstandig ondernemerschap een positie in de raad te geven.
In dat verband een bijzonder woord van welkom aan de heer (Chris) Van Veldhuizen, directeur-bestuurder van vereniging HZC (Het zwarte corps), die onder andere de belangen van de zelfstandig machinisten en monteurs behartigt.
- Ook mevrouw (Gissella) Arends, nieuw raadslid namens de FNV (lid van het Algemeen Bestuur van de FNV), neemt vandaag voor het eerst aan een raadsvergadering deel. Ook zij wordt van harte welkom geheten.

In memoriam

Op 6 oktober jl. is de heer (Niko) Van Niekerk overleden. Als algemeen secretaris van de SER van 1996 tot 2007 was de heer Van Niekerk de steun en toeverlaat voor meerdere SER-voorzitters. Hij was een bekwame vakman en bracht rust, ook in de organisatie. Hij nam geen overhaaste beslissingen en koos liever voor zorgvuldige overwegingen om op die manier een weloverwogen koers uit te stippelen. Zijn kalme en doordachte

benadering was van grote waarde voor de SER. Zijn professionele manier van handelen en persoonlijke betrokkenheid werden zeer gewaardeerd door de medewerkers. Vanuit de SER zijn de condoleances aan de familie overgebracht. Ook is hen bekend dat vandaag in de raad kort wordt stilgestaan bij diens overlijden.

Biodiversiteit loont. Een handreiking voor ondernemers en werkenden

Voor alle raadsleden ligt op tafel de sneak preview van deze nieuwe SER-publicatie. Na de opmaak zal de handreiking volgende week worden gepubliceerd. De handreiking is voorbereid door de Commissie Duurzame Ontwikkeling. Hierin worden ondernemers en werkenden op allerlei manieren gestimuleerd om aan biodiversiteitsherstel te werken; via de bedrijfsvoering, de toeleveringsketens, cao's en medezeggenschap.

De voorzitter dankt de voorzitter, de heer Nijpels, en de leden van de Commissie DUO en de betrokken secretariaatsmedewerkers voor hun bijdrage aan deze handreiking. Hij roept de raadsleden op de handreiking uit te dragen in hun eigen organisaties en achterbannen.

Agenda

De agenda wordt vastgesteld, met dien verstande dat agendapunt 4 niet alleen wordt benut voor de presentatie van activiteiten van het SER-Jongerenplatform, maar dat eerst de zgn. Toekomststoel namens Grootouders voor het Klimaat aan de raad wordt aangeboden.

Vanwege het openbare karakter worden de plenaire vergaderingen gestreamd. Zie hiervoor de volgende link: <https://youtu.be/EIMaBDsCoAE>.

De vergadering wordt ondersteund met behulp van een PowerPointpresentatie. De informatie hieruit is verwerkt in de verslaglegging.

2. Vaststellen verslag vergadering 28 september jl. (conceptverslag R/3050)

Het verslag wordt ongewijzigd vastgesteld met dank aan de betrokken notulist, de heer Dirven.

Opmerkingen naar aanleiding van het verslag

Pag. 12, derde volle alinea (inbreng mevrouw Hoogstraaten): Mevrouw *Hoogstraaten* memoreert bij de bespreking van de ontwerpverkenning *Beleidsagenda Unie 2024-2029* te hebben opgemerkt dat mkb-bedrijven en andere ondernemingen zonder cao niet uitgesloten zouden mogen van publieke financiering.

Hierover heeft zij ook nader contact gehad met de SER.

Zoals uit de eerste alinea op pag. 14 blijkt, is de verkenning vastgesteld onder voorbehoud van enkele, eventuele redactionele aanpassingen, waarover nog bilateraal overleg zal plaatsvinden.

Spreekster heeft begrepen dat vanmorgen ook door het dagelijks bestuur van de SER naar deze kwestie is gekeken. Wat haar betreft is deze discussie nog niet afgesloten. Zij hoopt dat er een oplossing komt, waarbij geen werkgever die in de breedte voldoet aan de eisen van goed werkgeverschap in een advies van de SER uitgesloten wordt van mogelijke financiële ondersteuning vanuit de EU. Vanuit de retail zal zij hiervoor in Brussel ook nadere aandacht vragen.

De *voorzitter* bevestigt dat hierover kort is gesproken in het dagelijks bestuur vanmorgen en dat is afgesproken om de tekst van de verkenning nog nader te bekijken in het licht van de in de vorige vergadering gemaakte opmerkingen. Hierop wordt dus teruggekomen.

De heer *Van Veldhuizen* heeft via het verslag kennis genomen van onder meer de bespreking van deze ontwerpverkenning, waarbij de inhoud en het proces zijn besproken. De bespreking heeft zich naar zijn indruk vooral op de inhoud gericht, resulterend in vaststelling van de verkenning met het hiervóór al genoemde voorbehoud. Als het gaat om het proces is vastgesteld dat de boodschappen zullen worden uitgedragen, waarbij een eerste stap is om de verkenning volgende maand door de SER in Brussel onder de aandacht te brengen. Komt de vraag hoe we met Europa omgaan ook in toekomstige raadsvergaderingen terug?

De *voorzitter* geeft aan dat het uitdrukkelijk de bedoeling is om deze verkenning op meerdere manieren te gebruiken. De verkenning geeft de Nederlandse regering enerzijds een advies mee dat kan worden gebruikt voor het opstellen van de agenda voor de komende periode van de nieuwe Europese Commissie. Anderzijds zullen de inzichten en adviezen ook mee worden genomen en nader worden uitgewerkt in komende SER-trajecten. Bijna ieder onderwerp heeft immers een Europese dimensie. Het dagelijks bestuur van de SER zal proberen de verkenning in zijn komende werkbezoek aan Brussel onder de aandacht te brengen. Daarbij zal met het team van de Permanente Vertegenwoordiging, die in Brussel de Nederlandse belangen behartigt in de EU, worden nagedacht over de vraag hoe we de verkenning verder kunnen brengen en hoe de SER een effectieve rol richting Brussel kan hebben.

3. Vaststellen begroting SER 2024 (conceptbegroting SER 2024 R/3048)

De *voorzitter* stelt vast dat de voorliggende conceptbegroting geen aanleiding tot vragen of opmerkingen geeft.

Hiermee is de conceptbegroting SER 2024 unaniem vastgesteld, met dank aan de heer Stolk van het secretariaat. De begroting zal conform de gebruikelijke procedures vóór 15 november a.s. ter goedkeuring worden aangeboden aan de minister van SZW.

4. Aanbieding Toekomststoel namens Grootouders voor het Klimaat en presentatie activiteiten SER-Jongerenplatform

4.1 Aanbieding Toekomststoel namens Grootouders voor het Klimaat

De *voorzitter* heet mevrouw (Ilona) Hofstra en de heer (Vincent) Van den Bergen namens Grootouders voor het Klimaat welkom, zomede de grootouders die plaats hebben genomen op de publieke tribune.

Grootouders voor het Klimaat bieden de zgn. *Toekomststoel. Een leefbare aarde voor alle kleinkinderen* aan de SER aan. Deze lege stoel zal in de raadszaal worden geplaatst, zodat we er ons bewust van zijn dat we met elkaar de blik op de toekomst hebben.

Hierna gaat de raad praten met enkele leden van het SER-Jongerenplatform en wordt de hernieuwde doelstelling van de SER besproken. Vanuit het SER-Jongerenplatform zal ongetwijfeld onder meer op het belang van eerder door hen voorgestelde generatietoets worden ingegaan. De toekomst is dus een belangrijk thema voor de SER, zo stelt de voorzitter vast. Dat geldt uiteraard ook voor de gesprekken over de werkagenda en een visie over de economie van de toekomst. Ook Grootouders voor het Klimaat hebben hierin initiatieven genomen organisaties scherp te houden op de toekomst.

Mevrouw Hofstra en de heer Van den Bergen nemen plaats bij het spreekgestoelte. Mevrouw *Hofstra* merkt op dat een kleine delegatie vanuit Den Haag de circa drie miljoen grootouders in Nederland representeert. Grootouders voor het Klimaat zetten zich in voor een leefbare aarde. Ook de SER zet zich ook in voor het veiligstellen van de toekomst van onze kinderen en kleinkinderen en om een leefbare aarde na te laten.

In dat verband wordt de SER graag de Toekomststoel aangeboden, vervaardigd van lichtgewicht, gerecycled karton met een hoog draagvermogen. Iedere keer wanneer je naar deze lege Toekomststoel kijkt, kijk je naar de stem van komende generaties. Horen we hun stem wel voldoende?

Spreekster heeft de indruk dat dit bij de SER zeker het geval is vanwege de actieve rol van het SER-Jongerenplatform sinds 2015. Ook aan de werknemersgeleding zijn jonge vertegenwoordigers toegevoegd.

Grootouders voor het Klimaat hopen dat de lege Toekomststoel de leden van de SER ook herinnert aan de opdracht om bij de bespreking en vaststelling van adviezen te voorkomen dat de leefbaarheid van de aarde voor toekomstige generaties niet door nadelige consequenties wordt geraakt. De lege Toekomststoel vraagt de leden van de SER met andere woorden om na te denken over de vraag wat toekomstige generaties zouden vinden van het beleid dat wordt geadviseerd, welke schadelijke gevolgen dat beleid zou kunnen hebben voor een leefbare aarde en hoe die kunnen worden voorkomen.

De *voorzitter* dankt Grootouders voor het Klimaat nogmaals voor dit initiatief en nodigt hen uit de gehele vergadering bij te wonen.

Met applaus geven de raadsleden blijk van hun dank en waardering.

4.2 Presentatie activiteiten SER-Jongerenplatform

Inleiding en welkom door de voorzitter

Zoals de meeste van de leden weten, heeft de SER, aldus de *voorzitter*, sinds 2015 een Jongerenplatform. Met dit platform wil de SER jongeren actief betrekken bij het werk van de SER. Het platform komt een aantal keren per jaar bij elkaar en geeft gevraagd en ongevraagd advies, ook over actuele thema's. Vandaag hebben we delegatie vanuit het Jongerenplatform in ons midden, die ons meer zullen gaan vertellen over hun werk. Het is een algemene zin van belang dat de raad van tijd tot tijd geïnformeerd wordt over de activiteiten van de SER, die doorgaans minder aandacht krijgen. Vandaag is dat het Jongerenplatform, maar de SER houdt zich ook bezig met diversiteit en inclusie, IMVO, medezeggenschap, een Leven Lang Ontwikkelen en met bestuurlijke taken.

Graag heet de voorzitter de leden van de delegatie van het Jongerenplatform welkom. Kimberley Snijders van de Nationale Jeugd Raad (NJR) is voorzitter van het Jongerenplatform. Zij wordt vergezeld door de volgende leden: Dion Huidekooper, voorzitter van de Jonge Klimaatbeweging (JKB), Demi Janssen, voorzitter van het Interstedelijk Studenten Overleg (ISO), Yasmin Ait Abderrahman, voorzitter van de FNV Young & United en tevens raadslid namens de FNV, en ten slotte Juan Lacroix van Jong Management.

De laatste vier leden vertegenwoordigen de vier geledingen uit het Jongerenplatform: organisaties van jonge werkgevers, jonge werknemers, studenten (mbo, hbo en wo) en scholieren (vo) en de klimaatorganisaties.

Presentatie activiteiten SER-Jongerenplatform

Mevrouw *Snijders* geeft aan dat de presentatie de raadsleden meer inzicht wil geven in de activiteiten van het Jongerenplatform. Zij hoopt dat de presentatie van de werkzaamheden van het Jongerenplatform ertoe leidt dat de leden van de raad net zo enthousiast zijn over deze werkzaamheden als het Jongerenplatform zelf.

Visie en doelstelling, toegelicht door mevrouw Snijders

Het Jongerenplatform is, zoals gezegd, in 2015 opgericht om het perspectief van jongeren binnen de SER goed te vertegenwoordigen. De adviezen van de SER over sociaal-economische vraagstukken hebben ook betrekking op de positie van jongeren in Nederland. Omdat je het niet kan hebben over jongeren, zonder jongeren daarbij te betrekken, is het belangrijk dat het Jongerenplatform gevraagd en ongevraagd advies kan geven over onderwerpen die hij belangrijk acht voor jongeren. Dit om te bevorderen dat alle jongeren in Nederland een sterke, weerbare positie hebben en om Nederland vaker vooruit te durven laten kijken naar de toekomst, zodat we niet alleen een sterke sociaal-economische positie weten te realiseren voor de huidige generaties maar ook om voor toekomstige generaties keuzes te kunnen maken.

Organisatiestructuur, toegelicht door de heer Lacroix

Het Jongerenplatform bestaat uit 11 organisaties en kent vier geledingen: jonge werkgevers en werknemers, studenten en scholieren en klimaat. Het Jongerenplatform gaat in gesprek over onderwerpen die jongeren tot 35 jaar aangaan en wil de jongeren in Nederland zo breed mogelijk vertegenwoordigen.

Het Jongerenplatform is onderdeel van de SER en heeft via de een zgn. klankbordgroep verbindingen met de raad en andere commissies en werkgroepen van de SER. In de klankbordgroep hebben vertegenwoordigers van de drie geledingen uit de SER zitting.

De 11 organisaties zorgen al voor een brede vertegenwoordiging van de jongeren uit Nederland (zo vertegenwoordigt de Jonge Klimaatbeweging bijvoorbeeld 70 jongerenorganisaties), maar er is ook voorzien in een brede schil van organisaties.

In samenwerking met velen, toegelicht door mevrouw Ait Abderrahman

Het Jongerenplatform werkt samen met veel andere jongerenorganisaties, de zgn. brede schil. Denk hierbij onder meer aan politieke jongerenorganisaties, zoals CDJA, DWARS, SGP Jongeren, Jonge Democraten en Jonge Socialisten, maar ook aan organisaties als Enactus, Walhallabb, Bijbanaan.

Ook breder worden veel jongeren geraadpleegd. Een goed voorbeeld hiervan is het advies *En nu...Daden* uit 2021 dat samen met de Jongeren Denktank Coronacrisis is gegeven. Hiervoor zijn 2500 jongeren geraadpleegd en zijn hun opvattingen en problemen verwerkt in een advies.

Ten behoeve van zijn tweejaarlijkse verkenning wordt een eveneens tweejaarlijkse, representatieve enquête door Kantar uitgevoerd.

Er vinden werkbezoeken plaats, maar ook andere jongerenorganisaties weten het Jongerenplatform te vinden. Een voorbeeld daarvan is JongPIT, een organisatie voor alle jongeren van 15 tot 30 jaar met een beperking of een fysieke of psychische aandoening. Deze organisatie heeft ook daadwerkelijk meegeschreven aan een hoofdstuk uit de verkenning over jongeren met een chronische aandoening. Ook via de eigen achterbannen worden dergelijke groepen overigens bij het werk betrokken. Young & United bijvoorbeeld heeft jongeren met een chronische aandoening gevraagd om mee te kijken met de concepttekst.

Op deze manier zorgt het Jongerenplatform ervoor dat de representatie op orde is.

Verder organiseert het Jongerenplatform ook groepsgesprekken. Zo is recent een bijeenkomst samen met de Staatscommissie demografische ontwikkelingen 2050 georganiseerd, waar we met 110 jongeren een dag lang spraken voer de uitdagingen van de toekomst.

Overzicht adviezen, toegelicht door mevrouw Janssen

Het Jongerenplatform spreekt inderdaad met veel jongeren, via onze achterbannen maar ook via enquêtes en bijeenkomsten. Deze input wordt gebruikt voor het zelfstandig opstellen van adviezen. Een overzicht van de adviezen:

- *Hoge verwachtingen* (2019) en *Veelbelovend* (2021) zijn de rapporten van de tweejaarlijkse verkenning naar de kansen en belemmeringen die jongeren ervaren.
- *En nu...Daden!* (2021) en *Studeren zonder druk* (2021) zijn thematische verkenningen. Zoals gezegd, gaat *En nu...Daden!* over de Coronacrisis. *Studeren zonder druk* gaat over de studiefinanciering en de financiële positie van studenten.

Daarnaast werkt en denkt het Jongerenplatform ook mee aan adviezen en verkenningen die door commissies en werkgroepen van de SER worden voorbereid. Vanuit het Jongerenplatform wordt aan een aantal lopende trajecten meegedaan. Ook is meegewerkt aan het recente SER-advies *Gelijke kansen in het onderwijs* (2021).

Aanbevelingen, eveneens toegelicht door mevrouw Janssen

Voor zover zij de genoemde adviezen en verkenningen van het Jongerenplatform al niet kennen, worden de raadsleden opgeroepen kennis te nemen van de daarin gedane aanbevelingen.

Voor nu kunnen vier aanbevelingen worden genoemd:

- Zorg voor integraal beleid voor alle jongeren en toekomstige generaties.
- Ontwikkel een jeugdstrategie voor de korte en lange termijn.
- Geef jongeren een stem en de middelen.
- Investeert in een breed netwerk om jongeren heen.

Werkzaamheden, eveneens toegelicht door mevrouw Janssen

De werkzaamheden betreffen het uitbreiden en uitbouwen van de betrokkenheid van jongeren in den brede, bijvoorbeeld door gesprekken met andere organisaties aan te gaan en input uit de achterban op te halen.

Maar ook het verder verkennen van en adviseren over het verbeteren van de positie van jongeren in de maatschappij.

De komende tijd werkt het Jongerenplatform aan een aantal interessante en uitdagende onderwerpen:

- De opvolging van de tweejaarlijkse verkenning *Veelbelovend* (2021). Daarmee geeft het Jongerenplatform uitvoering aan een overgenomen motie om eens in de twee de kansen en belemmeringen van jongeren in kaart te brengen.
- Daarnaast wordt gewerkt aan een verkenning van de financiële positie van jongeren.
- Een ander actueel onderwerp is de waardering van het beroepsonderwijs.
- Datzelfde geldt voor een betere vormgeving en implementatie van de generatietoets.
- Via de Raad voor de Toekomst geeft het Jongerenplatform advies over de kaders van de Adviescommissie van het Nationaal Groeifonds.
- Ten slotte wil het Jongerenplatform aan de slag gaan met een eigen toekomstvisie. Het Jongerenplatform wil voor zichzelf de eigen visie en de wijze waarop om moet worden gegaan met de uitdagingen van deze tijd goed in kaart brengen.

Preview van enkele bevindingen uit de nu lopende (representatieve) Kantar-enquête, toegelicht door de heer Huidekooper

Zoals gezegd, brengt het Jongerenplatform tweejaarlijks een verkenning uit naar de kansen en belemmeringen die jongeren ervaren. Daarvoor wordt voor de derde verkenning maal gebruik gemaakt van een representatieve enquête door Kantar. De raad krijgt vandaag een preview van de eerste bevindingen.

Dit gebeurt op interactieve wijze, waarbij de raadsleden via Mentimeter meedoen aan een quiz:

- Vraag 1. Hoeveel procent van de jongeren maakt zich zorgen/zeer veel zorgen over de toekomst?
  - a. 5%
  - b. 10%
  - c. 30%
  - d. 55 %

De meeste raadsleden denken dat dit 55% is.

De uitslag van de Kantar-enquête is 30%. 19% maakt zich weinig tot zeer weinig zorgen. 52% heeft voor de neutrale optie gestemd (maakt zich niet veel, niet weinig zorgen). Dit laatste houdt ongetwijfeld verband met het feit dat ook voor veel jongeren de toekomst onzeker is.

- Vraag 2. Wat wordt het meest genoemd als mogelijke belemmering voor het kopen van een woning?
  - a. Ik heb niet voldoende eigen geld.
  - b. Ik kan met mijn inkomen niet voldoende lenen bij de bank.
  - c. Ik denk dat het nu geen goed moment is om te kopen.
  - d. Ik kan door mijn studieschuld niet voldoende lenen.

Veel raadsleden stemmen op antwoord c.

De enquête wijst uit dat alle antwoorden in principe waar zijn. Antwoord a wordt door respondenten het meest genoemd (47%), gevolgd door antwoord b (43%), antwoord c (27%) en d (16%).

- Vraag 3. Wat is de meest genoemde reden voor de ervaren drukte die bijna de helft van de jongeren in grote mate ervaart?
  - a. Ik moet teveel doen op een dag.
  - b. Ik kan niet voldoen aan mijn eigen verwachtingen.
  - c. Ik ervaar een gebrek aan controle bij de dingen die ik doe.

Veel raadsleden stemmen op de antwoorden a en b.

Ook hier wijst de enquête uit dat alle antwoorden in principe goed zijn. Antwoord a wordt door respondenten het meest genoemd (72%), gevolgd door b (33%) en c (18%).

Zijn er nog vragen?

Mevrouw *Snijders* merkt op dat vanuit het Jongerenplatform een aantal inhoudelijke vragen is voorbereid, gericht op het versterken van elkaars activiteiten.

Misschien is het echter beter eerst in te gaan op vragen van de raadsleden.

Vragen en verdere gedachtewisseling met de raadsleden

De *voorzitter* geeft graag gelegenheid tot vragen en opmerkingen.

Een vraag van de heer Van Holstein betrof de vaststelling van de aangepaste doelstelling van de SER (agendapunt 5) en zal daarom bij dat agendapunt worden meegenomen.

De heer *Van de Heuvel* heeft als jongste lid van de werkgeversgeleding een vraag aan de heer *Lacroix*. Hij constateert dat het Jongerenplatform met veel vraagstukken bezig is, variërend van klimaat tot wonen en bestaanszekerheid. Dit dwingt ook tot keuzes. Zeker voor jonge ondernemers is ook het eigen ondernemerschap in deze tijd spannend. Is er binnen het Jongerenplatform voldoende aandacht voor hun zorgen?

De heer *Lacroix* bevestigt uit eigen ervaring dat het ook voor jonge ondernemers relevant is om actief te kunnen zijn in een zo goed mogelijk ondernemersklimaat. Dit is ook belangrijk voor de economische positie van Nederland en de toekomstvisie van jongeren.

Zoals gezegd, werken in het Jongerenplatform vertegenwoordigers vanuit jonge werkgevers, jonge werknemers, studenten en scholieren en klimaat samen. Zij brengen hun relevante onderwerpen vanuit de eigen achterban ter tafel. Ook Jong Management en Jong AWWN doen dit vanuit hun organisaties en vragen daarbij aandacht voor de vraag hoe het vestigingsklimaat voor jonge ondernemers kan worden gestimuleerd en geborgd gericht op het toekomstige verdienvermogen van Nederland. Dit gaat uiteraard in goede samenspraak met de andere geledingen, omdat samenwerking essentieel en niemand mag worden vergeten.

Mevrouw *Thijssen* vindt het iedere keer fantastisch om een raadsvergadering samen met vertegenwoordigers van het Jongerenplatform te hebben.

Nu én het Jongerenplatform én de SER zelf bezig zijn met een toekomstvisie stelt zij voor hierover op een passend moment met elkaar van gedachten te wisselen.

De *voorzitter* neemt dit voorstel graag over.

De heer *Van Weegberg*, oud-lid van het Jongerenplatform, vindt het fijn dat de raad over de activiteiten en voornemens van dit orgaan wordt geïnformeerd. Vanuit de FNV wordt in onder andere de Samenwerkingsorganisatie Beroepsonderwijs Bedrijfsleven (SBB), waarin beroepsonderwijs en bedrijfsleven c.q. sociale partners samenwerken, ingezet op versterking van de waardering voor het beroepsonderwijs. In de afgelopen jaren is die waardering hoger op de agenda gezet door onder andere demissionair minister Dijkgraaf. Breder wordt ingezien dat vakmensen belangrijk zijn en dat er geen onderscheid meer zou moeten worden gemaakt tussen hoog- en laagopgeleid. Hoe zorgen we ervoor dat dit voorbij dergelijke gratuite steunbetuigingen komt, opdat die waardering het leven van jonge mensen werkelijk verandert? Hoe kunnen we hierover op een goede manier het gesprek voeren?

Voor zover het secretariaat daaraan al geen invulling heeft gezocht, stelt hij voor hierover het verdere gesprek te voeren in de Commissie Arbeidsmarkt- en Onderwijsvraagstukken (AMV) in samenwerking met het Jongerenplatform.

Mevrouw *Janssen* geeft aan dat het Jongerenplatform graag gebruik zal maken van die uitnodiging. Inderdaad gaat het met de waardering voor het beroepsonderwijs de goede

kant op, maar er is nog veel werk aan de winkel om tot een gelijke waardering te komen. Het Jongerenplatform kan hierin een goede rol vervullen door hierover vanuit verschillende geleidingen het gesprek te voeren. Dit moet natuurlijk gebeuren met vertegenwoordigers vanuit het beroepsonderwijs en gelukkig doet de landelijke organisatie die de mbo-studenten vertegenwoordigt, het JOB MBO, mee in het Jongerenplatform. Er zal vooral moeten worden nagedacht over concrete oplossingen. Bijvoorbeeld dat mbo-studenten structureel kunnen meedoen aan introductieweken. Ook hieruit spreekt immers waardering. Het Jongerenplatform en de SER Commissie AMV kunnen over die concrete oplossingen in de komende tijd het gesprek aangaan.

De heer *Van Weegberg* bevestigt dat het hem vooral om concrete oplossingen gaat.

Mevrouw *Van de Ven* vindt de laatste vraag uit de Mentimeter interessant: Wat is de meest genoemde reden voor de ervaren drukte die bijna de helft van de jongeren in grote mate ervaart? De top drie redenen waren: ik moet teveel doen op een dag, ik kan niet voldoen aan mijn eigen verwachtingen en ik ervaar een gebrek aan controle bij de dingen die ik doe.

Recent heeft de SER een advies uitgebracht over de arbeidsmarkttekorten in de publieke sectoren. Arbeidsmarkttekorten zijn ook verbonden met de mate van stress die mensen op het werk ervaren en de drie genoemde problemen komen ook bij 35plussers voor. In het advies zijn hieraan uiteraard oplossingen en aanbevelingen verbonden. Heeft het Jongerenplatform daarover ook ideeën?

De *voorzitter* constateert dat er ook gedeelde ervaringen en belangen zijn over leeftijdsgroepen heen zijn.

Mevrouw *Snijders* merkt op dat prestatiedruk één van de onderwerpen is waarvoor het Jongerenplatform vaker de aandacht vraagt en dat gezocht wordt naar concrete manieren om die prestatiedruk te verlagen. Uit de preview van de Kantar-enquête blijkt dat dit niet alleen te maken heeft met je eigen verwachtingen, maar ook van de verwachtingen van de buitenwereld en de eisen die aan jonge mensen worden gesteld om goed mee te kunnen doen in de samenleving.

Het Jongerenplatform zal in de komende periode meer duiding geven aan de bevindingen van de enquête. Dan is het ook relevant van elkaar te weten welke oplossingen mogelijk zijn.

Mevrouw *Jong* merkt op dat de generatietoets een instrument is dat door het Jongerenplatform is geadviseerd aan de overheid. Hoe scoren SER-adviezen en -verkenningen in deze toets? Wenst het Jongerenplatform hierin een vrije rol houden en de SER ongevraagd advies kunnen geven of wenst hij hierin een meer geïnstitutionaliseerde rol?

Mevrouw *Ait Abderrahman* geeft aan dat het instrument generatietoets beter moet worden uitgewerkt en worden toegepast door de overheid. Wat de rol van het Jongerenplatform binnen de SER betreft is het belangrijk dat Jongerenplatform en SER elkaar versterken. Het is wel belangrijk dat jongeren over hun eigen agenda gaan. Jongeren zelf moeten kunnen bepalen welke thema's hen werkelijk aangaan.

Mevrouw *Snijders* sluit zich erbij aan dat in de toekomstvisie van het Jongerenplatform moet zijn geborgd dat het Jongerenplatform zijn eigen agenda bepaalt, maar ook de raad gezien zijn hernieuwde doelstelling in zijn kracht zet om het lange termijn perspectief in ogen te houden. Zij is dan ook blij met het voorstel van mevrouw Thijssen om de toekomstvisies van het Jongerenplatform en de SER samen nader te bespreken, zodat het Jongerenplatform als onderdeel van de SER goed kan floreren.

Mevrouw *Arends* vraagt om wat meer toelichting op het instrument generatietoets. Wordt dan ook de PSA-druk onder jongeren, veroorzaakt door externe maatschappelijke randvoorwaarden, gemeten?

De heer *Huidekooper* merkt op dat de generatietoets een toets op (voorgenomen) beleid of wetgeving is: welke effecten hebben het voorgestelde beleid of de voorgestelde wetgeving op verschillende generaties? Bij een voorstel als het handhaven van de korting op de brandstofaccijnzen onder meer via een korting op het Nationaal Groeifonds kunnen dan ook de lange termijn effecten in beeld worden gebracht. Hoewel in het Coalitieakkoord van Rutte IV een generatietoets was afgesproken, hebben de ministeries in de afgelopen jaren weinig voortgang geboekt in de concrete uitwerking van een generatietoets. Zo is op dit moment nog niet duidelijk hoe die toets er precies uit gaat zien. Dit baart het Jongerenplatform grote zorgen en daarom krijgt dit onderwerp al enige tijd meer prioriteit in de werkzaamheden van het Jongerenplatform.

De heer *Den Boer* merkt op dat het in de hernieuwde doelstelling van de SER gaat om het bevorderen van brede welvaart door ondernemerschap en waardig werk, middels duurzame groei en een inclusiever samenleving met een evenwichtige inkomensverdeling.

Het is heel bijzonder dat een samenleving voor een groot deel wordt georganiseerd door mensen die meer leven achter zich hebben dan voor zich. Die samenleving bestaat immers ook uit mensen die meer leven voor zich hebben. Gelukkig praten en beslissen jongeren steeds vaker mee.

Spreker leeft nu in een maatschappij die destijds is ontworpen door de indertijd oudere generaties, bijvoorbeeld waar het gaat om de AOW en het pensioenstelsel. Die ontwerpen zijn naar zijn mening best aan renovatie toe, gericht op het verwezenlijken van de SER-doelstellingen, omdat ouderen regelmatig onvoldoende oog hebben gehad voor de belangen van jongeren.

Hoe gaan jongeren nu ze terecht meer beleidsbepalend worden de gelijke belangenafweging van alle generaties vorm geven en welke thema's zijn daarbij in het bijzonder belangrijk?

Welke kansen zien jullie voor jongeren om zelf te ondernemen en daarmee bij te dragen aan brede welvaart?

Hoewel ook deze vragen zijn voorbereid ten behoeve van de bespreking van agendapunt 5 wordt er nu al op ingegaan.

Mevrouw *Ait Abderrahman* gaat in op vraag hoe we ervoor zorgen dat jongeren als ze aan zet komen de belangen van alle generaties vertegenwoordigen. Het probleem is volgens haar echter dat jongeren nog te weinig aan zet in plaats van teveel. Door de vergrijzende samenleving komen jongeren in electoraal opzicht in een nadelige positie en mag worden verwacht dat er vooral veel oog zal zijn op de belangen van de oudere generaties. Daarom is het belangrijker om eerst de positie van jongeren te versterken. Voor zover dan vervolgens dat zij teveel aan zet zouden zijn, kan daarover verder worden gepraat. Hiervoor is zij echter niet bevreesd.

De heer *Den Boer* onderschrijft dat jongeren een sterkere positie zouden moeten hebben. Zij zouden dan niet de fout van vroegere generaties moeten maken om niet breed naar de belangen van de verschillende generaties te kijken.

Zijn tweede vraag was hoe het ondernemerschap onder jongeren moet worden gestimuleerd. Dit in het kader van het motto 'eerst verdienen dan verdelen'.

Mevrouw *Ait Abderrahman* ziet dat veel jongeren interesse hebben voor ondernemerschap, omdat ze op zoek zijn naar inkomenszekerheid en autonomie. Er zijn

veel kansen voor jongeren om via ondernemerschap bij te dragen aan de economie en maatschappij binnen de planetaire grenzen.

Veel jongeren werken als zzp'er in bijvoorbeeld de zorg of het onderwijs, omdat dit de enige manier is om voldoende vrijheid te krijgen.

Het zou goed zijn om jongeren eerst inkomenszekerheid te bieden. In algemene zin kan dat het beste worden geborgd door een eerlijk inkomen en vaste contracten. Ook autonomie en vrijheid in het werk zijn belangrijk voor jongeren. Ook die kunnen op veel manieren worden geborgd.

De *voorzitter* stelt voor in het gezamenlijke gesprek over de visie op de toekomst dieper in te gaan op het bevorderen van ondernemerschap enerzijds en goed werk in het kader van inkomens- en werkzekerheid anderzijds.

De heer *Henrar* onderschrijft het belang van waardering van het beroepsonderwijs. Hieraan moet veel meer worden gedaan, ook door het bedrijfsleven. Zo werken vijf technische sectoren samen in het *Aanvalsplan Techniek*. Niet alleen de betrokkenheid van de vakbonden is daarbij noodzakelijk, maar ook de betrokkenheid van jongeren zelf. Met een opleiding in de techniek is een baan in feite gegarandeerd. 85% van de medewerkers in de techniek heeft al een vast contract.

Wat gaat er naar de mening van de jongeren fout waarom er niet meer jongeren voor de techniek kiezen?

Mevrouw *Snijders* volgt zelf ook geen mbo-opleiding en vindt het daarom lastig die vraag te beantwoorden. Binnen het Jongerenplatform werkt een werkgroep aan het thema waardering van het beroepsonderwijs. Door die werkgroep wordt ook gekeken naar de belemmeringen waardoor studenten in het beroepsonderwijs zich moeilijker kunnen ontplooien.

Een voorbeeld daarvan is dat technische opleidingen vaak hogere schoolkosten hebben. Bij andere opleidingen zijn die schoolkosten vaak flink lager. Is hierin een facilititeit mogelijk?

Mevrouw *Thijssen* denkt dat één van de redenen waarom in Nederland weinig voor techniek en met name techniek in het mbo wordt gekozen is dat het beeld overheerst dat een zo hoog mogelijke en algemeen vormende opleiding moet worden gevolgd, liefst vwo gevolgd door een universitaire opleiding. Ook ouders pushen daarop als het gaat om de studiekeuze en ook spreekster heeft zich hieraan schuldig gemaakt. Die mindset moet veranderen. De huidige generatie ouders en de volgende generatie ouders hebben hierin een rol.

Goed nieuws is dat veel mbo-banen in de techniek nu beter worden betaald dan banen met een hbo- of wo-opleiding. De markt doet hier zijn werk.

Bovendien moeten veel meer en vooral jonge mensen kiezen voor techniek, willen we de klimaatdoelen kunnen halen. Tegelijkertijd is dat een aantrekkelijk perspectief voor onze kinderen.

De heer *Houweling* had vorige week een gesprek met de 25-jarige Julius, die studeert en in een succesvol bandje speelt als toetsenist, over hoe hij de toekomst zag. Hij gaf aan tot de zgn. 'pechgeneratie' te behoren en stemde destijds tevergeefs op een partij die daarvoor een oplossing wilde zoeken. Hoewel hij veel leuke dingen deed, zag hij de toekomst best somber in.

Bij de Mentimeterpeiling zojuist dachten de meeste raadsleden dat 55% van de jongeren zich zorgen/zeer veel zorgen zou maken over de toekomst. Een zucht van opluchting klonk toen de raadsleden werd voorgehouden dat de Kantar-enquête uitwijst dat dit 30% is.

Is Julius toch minder representatief voor de jongeren? En wat verwacht het Jongerenplatform van de raad als het gaat om steun en vertrouwen?

Mevrouw *Snijders* is het met de heer Houweling eens dat het schokkend is dat één op de drie jongeren zich zorgen c.q. zeer veel zorgen maakt over hun toekomst. En dan vooral als het gaat om de oorzaken en omstandigheden van die zorgen.

52% heeft overigens voor de neutrale optie gestemd (maakt zich niet veel, niet weinig zorgen). Mogelijk kijken zij wat genuanceerder en minder pessimistisch naar de toekomst, maar dit wil niet zeggen dat zij geen enkele zorgen zouden hebben. Zodra de verkenning een verder gevorderd stadium verkeert, zou het Jongerenplatform daarover graag een nader gesprek met deze raad willen hebben.

Mevrouw *Janssen* merkt op dat studenten uit de pechgeneratie tussen 2015 en 2022 minimaal 13.000 euro hebben misgelopen. Onlangs werd haar de vraag voorgelegd of die 13.000 euro nu echt het verschil maakt. Los van het feit dat je van een dergelijk bedrag best wel veel maanden de kamerhuur kunt betalen, heeft dit tot meer druk geleid. Veel studenten zijn meer prestatiedruk en meer stress gaan ervaren, zijn hun zorgen over de toekomst gegroeid, stellen zij bepaalde beslissingen uit, bijvoorbeeld ten aanzien van het kopen of huren van een woning. Studenten zijn namelijk bang voor financiële klappen. Daarboven op komt een rentestijging voor studieleningen vanaf 1 januari 2024 van 0,46 naar 2,45%. Hierdoor moeten de betrokken studenten meer dan de helft van hun studieschuld extra aan rente betalen.

Studentenorganisaties krijgen hierover veel signalen en berichten van studenten, maar ook van ouders die om een oplossing vragen en meer zekerheid voor hun kinderen wensen.

Er kunnen immers financiële maatregelen worden getroffen om deze groep studenten zekerheid te bieden, bijvoorbeeld een verlaging van de rente of meer compensatie voor het niet krijgen van de basisbeurs.

Verder zal ook de communicatie richting (aankomende) studenten en ouders moeten worden verbeterd. Wanneer jongeren een lening aangaan voor hun studie, moeten de consequenties daarvan ook duidelijk zijn. Voor veel studenten was die informatievoorziening niet helder, zeker wanneer zij geen ouders hadden die zelf hadden gestudeerd en weten hoe de regelingen in elkaar zitten. Veel studenten en ook ouders hadden het beeld dat de lening 'gratis geld' was. Een goede informatievoorziening kan nieuwe teleurstellingen in de toekomst voorkomen.

De *voorzitter* concludeert op basis van de tweede vraag van de heer Houweling dat ook goed moet worden nagedacht over een goede vormgeving van het gesprek met jongeren c.q. het Jongerenplatform om hun input mee te kunnen nemen in de reguliere trajecten van de SER.

De Toekomststoel herinnert ons aan die opdracht.

De heer *Van Veldhuizen* complimenteert de vertegenwoordigers van het Jongerenplatform voor hun goede bijdragen. Het zijn echter wel hoger opgeleide jongeren. De mensen in zijn achterban werken dagelijks aan de infrastructuur van Nederland. Hoe borgt het Jongerenplatform dat ook de mening van praktisch geschoolden en werkenden goed wordt meegenomen in zijn standpunten?

Mevrouw *Snijders* wijst erop dat mevrouw Ait Abderrahman in haar toelichting daarop al is ingegaan. Zo wordt ten behoeve van de tweejaarlijkse verkenning een representatieve enquête door Kantar uitgevoerd. De eigen achterbannen bestaan ook uit veel verschillende jongeren. Wanneer bepaalde doelgroepen beter in beeld moeten komen, worden specifieke werksessies en bijeenkomsten georganiseerd. Ten slotte werkt het Jongerenplatform samen met veel andere jongerenorganisaties, die tot de zgn. brede schil behoren.

Op deze manieren probeert het Jongerenplatform vanuit verschillende invalshoeken de verschillende meningen van jongeren in het werk te betrekken.

In reactie op de conclusie van de voorzitter dat goed moet worden nagedacht over de wijze waarop de raad en zijn commissies en werkgroepen in gesprek kunnen blijven met het Jongerenplatform, wijst mevrouw Sniijders erop dat het Jongerenplatform vaker spart over de inhoud van zijn adviezen en verkenningen met de vertegenwoordigers van de SER-geledingen in de zgn. klankbordgroep. Verder stelt zij voor om zodra de volgende verkenning gereed is, daarover opnieuw in gesprek te gaan met de raad en te bekijken hoe we elkaars inzet kunnen versterken.

De *voorzitter* heeft deelgenomen aan de dag-bijeenkomst die door het Jongerenplatform en de Staatscommissie demografische ontwikkelingen 2050, waaraan door een grote, brede groep jongeren met diverse opvattingen werd deelgenomen. Spreker is het met de heer Van Veldhuizen eens dat dat belangrijk is als het gaat om het betrekken van de input van jongeren in het SER-werk.

Afronding van het gesprek met het Jongerenplatform

De *voorzitter* rondt het gesprek met de vertegenwoordigers van het Jongerenplatform af en dankt hen voor hun inbreng.

Met applaus geven de raadsleden blijk van hun waardering.

Ook de vertegenwoordigers van het Jongerenplatform worden uitgenodigd om de verdere vergadering bij te wonen.

5. Vaststellen aangepaste doelstelling SER (voorlegger en hernieuwde SER doelstelling R/3051)

Ter vaststelling ligt een voorstel voor een hernieuwde SER doelstelling voor. Zoals uit de voorlegger blijkt is het dagelijks bestuur in een schriftelijke ronde akkoord gegaan met de voorliggende formulering. Verder is er voor ieder raadslid een hand-out beschikbaar over de hernieuwde SER-doelstelling.

Inleiding voorzitter

De *voorzitter* memoreert dat de nieuwe doelstelling op verschillende momenten is besproken met de raadsleden, de leden van db SER, commissieleden en secretariaat. De nieuwe doelstelling ligt nu ter vaststelling voor.

Zoals ook al uit de bespreking van het vorige agendapunt naar voren kwam, zijn de uitdagingen groot. Omdat het voor de politiek lastig is om hier uit te komen, heeft de SER, een polderinstituut van werkgevers, werknemers en kroonleden, een bijzondere rol te vervullen door samen in dialoog te gaan over de complexe vraagstukken en hierover goede adviezen ten behoeve van de politiek te geven. De SER heeft die rol bewezen en in de komende tijd wordt het belang daarvan niet minder, ook ten behoeve van de volgende generaties.

De vorige doelstellingen zijn meer dan 30 jaar geleden opgesteld. De nieuwe doelstelling geeft weer hoe we vanuit brede welvaart naar de sociaal-economische en ecologische ontwikkelingen kijken, ook met het oog op de volgende generatie(s) en elders in de wereld? Waar staat de SER voor? Waar richten we ons op? Met welke bril kijkt de SER naar de vraagstukken en hoe wil de SER een bijdrage leveren aan de brede welvaart?

De nieuwe doelstelling luidt:

Het bevorderen van brede welvaart waar samenleving, economie en milieu in balans zijn, hier en nu, later en elders.

Dat doen we door in samenhang te werken aan:

- Het bevorderen van ondernemerschap en waardig werk.

- Het bevorderen van duurzame groei en een inclusieve samenleving met een evenwichtige inkomensverdeling.

Brede welvaart staat dus centraal in de nieuwe doelstelling.

Aan de ene kant geeft dat de SER een richting: we zijn er niet alleen voor economie, niet alleen voor samenleving, niet alleen voor milieu, maar voor een breed gedeelde welvaart, waarin niemand achterblijft, waarin de economie zich duurzaam kan ontwikkelen en groeien en waarin we de enorme schade die we aanrichten in onze leefomgeving verder kunnen voorkomen en herstellen. En die bijdrage leveren we niet alleen hier en nu, maar we kijken ook naar de invloed die Nederlandse bedrijvigheid heeft op toekomstige generaties en mensen elders in de wereld.

Aan de andere kant geeft brede welvaart ons ook een opdracht mee: niet alles kan, niet overal en zeker niet tegelijkertijd. Brede welvaart draait ook om het inzichtelijk maken van de afruilen tussen dimensies: waar botst het, welke neveneffecten zien we, hoe maken we nu echt integraal beleid? Om echt een bijdrage te leveren aan brede welvaart moeten we dus nadenken hoe onze adviezen en activiteiten onbedoeld tot afruilen kunnen leiden, hoe we hierin bewust keuzes kunnen maken en wat we zouden kunnen adviseren om schade aan economie, samenleving en milieu te voorkomen.

En vanuit onze rol als SER zien we twee manieren om die bijdrage te leveren aan brede welvaart.

De eerste is het bevorderen van ondernemerschap en waardig werk. Want om brede welvaart te kunnen creëren is er economische activiteit nodig, innovatie, ondernemerschap, goed werk – betaald en vrijwillig. We moeten aan de slag om dat met elkaar waar te maken. Dat werk moet op een waardige manier gebeuren: met bevordering van fundamentele arbeidsnormen, werkgelegenheid, sociale bescherming en sociale dialoog. De SER richt zich daarom op een zo optimaal mogelijke arbeidsparticipatie en bredere participatie, op leven lang ontwikkelen, op maatschappelijk verantwoord ondernemen en op duurzame medezeggenschap.

De tweede manier waarop de SER een bijdrage levert aan brede welvaart is het bevorderen van duurzame groei en een inclusieve samenleving met een evenwichtige inkomensverdeling. Want het is belangrijk om duurzaam te ontwikkelen en te groeien, om ons economisch op peil te houden, maar wel op een manier waarop de druk op mens en milieu en het gebruik van natuurlijke hulpbronnen hier en elders worden geminimaliseerd. We moeten gezamenlijk richting een klimaatneutrale en circulaire samenleving, omdat onze huidige omgang met grondstoffen en energie de planetaire grenzen stelselmatig overschrijdt. Duurzame groei leidt ook tot een gebalanceerde economie: die weerbaar is voor schokken en zorgelijke, geopolitieke ontwikkelingen, waar we de laatste tijd met verschillende verschrikkelijke oorlogen en ontwikkelingen steeds meer van merken, ook in onze economie en ons dagelijks leven. Maar met een duurzame economische groei alleen is er nog geen brede welvaart. We moeten werk maken van een inclusieve samenleving, waarin iedereen zoveel mogelijk meedoet en waarin we werken aan een evenwichtige verdeling van inkomens en gelijke kansen, aan bestaanszekerheid. Een voorwaarde daarvoor zijn goede publieke voorzieningen, zoals betaalbare zorg, educatie tijdens je werkende leven en huisvesting. Voor brede welvaart moet ook die basis op orde zijn. Dat zal dus ook belangrijk blijven in onze advisering naar de overheid, met bovendien de opdracht om onze overheidsfinanciën houdbaar te houden. Zoals gezegd, niet alles kan en er zullen keuzes moeten worden gemaakt, wat uiteraard ook voor onze adviezen naar de overheid geldt.

Zijn we er nu met deze nieuwe doelstellingen? Zeker niet. In de voorbereiding heeft spreker het dagelijks bestuur voorgehouden uit te gaan van een doelstelling die voor 80% volledig is, omdat er namelijk altijd aspecten zullen worden gemist. Maar op deze manier geeft de nieuwe doelstelling wel een voldoende basis aan de verdere uitwerking

van een visiedocument over de economie van de toekomst, aan een advies over de verduurzaming van de industrie en aan een gemeenschappelijke werkagenda. De nieuwe doelstelling moet de SER helpen om tot evenwichtige adviezen voor de politiek en overheid, en deels ook aan onszelf, te kunnen komen. In die zin is de doelstelling een mooie eerste stap.

Drie vragen van raadsleden aan drie jongeren

Als start voor de verdere discussie zullen drie raadsleden in gesprek gaan met drie jongeren over de nieuwe doelstelling.

Een vraag van de heer Den Boer vanuit de werkgeversgeleding aan mevrouw Ait Abderrahman is al eerder besproken in de vergadering. De twee andere vragen zijn voorbereid door mevrouw Van Kempen vanuit de kroonleden en de heer Van Holstein vanuit de werknemersgeleding, gericht aan respectievelijk mevrouw Snijders en de heer Lacroix.

Mevrouw *Van Kempen* constateert dat de door haar voorbereide vraag al voldoende aan bod is gekomen. Daarom een andere vraag.

De nieuwe doelstelling straalt sterk het streven naar een goede toekomst uit. Bij het programma Buitenhof waren recent Janna Prins en Jantijn Anema aanwezig over hun boek *Je bent jong en je wil wat toekomst*. Zij stelden dat het erom gaat dat wij niet aan de goede kant van de geschiedenis maar aan de goede kant van de toekomst komen te staan. In feite is dat ook de inzet van de nieuwe SER doelstelling, opdat onze kinderen en kleinkinderen terugkijkend kunnen vaststellen dat de adviezen en activiteiten van de SER logisch waren en hebben bijgedragen aan waar we nu staan.

Een visie en doelstelling zijn mooi, maar het is papier en het gaat om gedrag. Na zes jaar als oud-voorzitter van het Jongerenplatform en daarna als kroonlid lid van de klankbordgroep van het Jongerenplatform ziet zij dat het met het gedrag van het Jongerenplatform goed zit. De manier waarop binnen het Jongerenplatform wordt gediscussieerd en onderhandeld verschilt van het werk van andere SER-commissies en -werkgroepen.

Wat kunnen de leden van de SER van dat gedrag overnemen en laten zien, wat kunnen we leren van een andere manier te gaan handelen om er zeker van te zijn dat wij aan de goede kant van de toekomst komen te staan.

Mevrouw *Snijders* complimenteert de SER allereerst met de nieuwe doelstelling, omdat het best ingewikkeld is om duiding te geven aan onze tijdgeest en de grote opgave van brede welvaart. De nieuwe doelstelling vat de positie van de SER in alle vraagstukken goed samen.

Welke gedragingen verwacht zij van de raad en SER in brede zin om ervoor te zorgen om de doelstelling daadwerkelijk tot uiting te kunnen brengen? Als jongere is zij zich ervan bewust dat wanneer zij voorstellen voor de verbetering van problemen van andere jongeren doet die oplossingen vaak pas worden gerealiseerd wanneer de generatie na haar haar leeftijd bereikt. Je bent niet voor jezelf en voor je huidige achterban bezig, maar voor je achterban die nu nog geen stem heeft. Het is best ingewikkeld om daarvoor een geluid te vinden.

De toekomststoel is daarvoor een mooi symbool, maar deze stoel praat niet mee. Evenzeer geldt dat we in onze democratie geen manier beschikbaar hebben om echt gewicht te geven aan de stem van toekomstige generaties. Zij hoopt dat we met elkaar manieren vinden om daaraan wel woorden te geven.

Het eerder besproken instrument generatietoets is hierin behulpzaam. Niet alleen voor het overheidsbeleid, maar ook om te kijken naar de impact van de eigen SER-adviezen en -verkenningen op toekomstige generatie(s). In die zin kan een generatietoets helpen om woorden te geven aan de stem van toekomstige generaties. Dat vraagt ook bescheidenheid van ons allemaal: we weten niet altijd hoe de toekomst eruitziet en wat toekomstige mensen nodig hebben.

De *voorzitter* constateert dat de buitenwereld niet altijd ziet dat de SER bezig is met een breed maatschappelijk belang voor Nederland. De werkgevers- en werknemersleden vertegenwoordigen weliswaar bepaalde achterbannen, maar wanneer zij alleen daarmee bezig zouden willen zijn, zouden zij geen deel hoeven uit te maken van de raad. Naar buiten toe zullen we goed moeten uitdragen dat we méér doen dan belangenbehartiging: de inzet is om Nederland verder te brengen. Mevrouw Snijders bevestigt dat we dit in verbinding ('hand in hand') met de jonge generatie moeten doen.

Eerder in de vergadering heeft de heer *Van Holstein* gevraagd hoe de vertegenwoordigers van het Jongerenplatform de nu vast te stellen, nieuwe doelstelling van de SER beoordelen. Vraag aan de heer *Lacroix* is hoe jonge werkgevers aan kijken tegen het bevorderen van waardig werk. Zoals op de hand-out aangegeven betekent waardig werk onder andere productief werk in omstandigheden van vrijheid, gelijkheid, veiligheid en menselijke waardigheid. Op dit vlak gaat er nog veel mis. Zo wijst spreker op grensoverschrijdend gedrag op de werkvloer, discriminatie en ongelijke kansen. Soms zijn de lonen te laag en is er sprake van slechte arbeidsomstandigheden. Hoe zorgen we er als SER voor dat waardig werk in arbeidsorganisaties prioriteit krijgt in de praktijk?

Eerder in de bespreking is opgemerkt dat meer jonge mensen zouden moeten kiezen voor de techniek. Feit is dat er ook veel jonge mensen, die kiezen voor de techniek, binnen enkele jaren weer uitstromen. Ook dat zal misschien te maken hebben met waardig werk en in die zin is het ook een relevante, actuele vraag in het licht van de arbeidsmarkttekorten.

De heer *Lacroix* denkt dat in de eerdere bespreking al een aantal interessante elementen naar voren is gekomen, die aan deze vraag raken.

Hoe kunnen met name jonge werkgevers omgaan met het bevorderen van waardig werk? Het is goed dat die vraag met vertegenwoordigers van het Jongerenplatform wordt besproken. De jonge werkgevers groeien ook mee in de tijd, worden ouder en gaan meer bijdragen aan onze maatschappij en economie. Jonge werkgevers zullen daaraan op een creatieve, duurzame en inclusieve manier invulling aan willen geven. Dat heeft ook te maken met bewustwording: de erkenning dat dit in de tijdgeest van nu een onderwerp is waaraan hard moet worden gewerkt.

Het Jongerenplatform en ook de jonge werkgevers zullen moeten blijven pleiten voor en investeren in onderwijs, waarin kritisch en creatief nadenken centraal staan, omdat dit een waardige invulling kan geven aan je werk en je identiteit. Daarbij moet zeker worden gekeken naar diversiteit en inclusiviteit. Die beschouwt spreker als grondslag voor de invulling van waardig werk in de toekomst.

Jonge werkgevers hebben hierin een voordeel: zij zijn zich hiervan niet alleen bewust, maar zijn ook wendbaar en beweegbaar.

Hoe verwezenlijken we met elkaar de mooie, papieren doelstelling in de praktijk? Daarin staat volgens spreker samenwerken centraal. Niet alleen de samenwerking tussen SER en Jongerenplatform, maar ook de samenwerking met andere belanghebbende partijen als de overheid en sociale partners.

Verdere gedachtewisseling met de raadsleden

De heer *Henrar* constateert dat in de nieuwe doelstelling een goede balans centraal staat. Voor het bevorderen van brede welvaart is het toekomstig verdienvermogen essentieel. In een recent interview¹ pleiten de SER-voorzitter en Frank Heemskerk, secretaris-generaal van de European Round Table for Industry, voor versterking van het vestigingsklimaat. In het FD van vandaag kan worden gelezen dat het toekomstige

¹ Zie hiervoor: <https://managementscope.nl/interview/kim-putters-frank-heemskerk-vestigingsklimaat>

verdienvermogen van Europa enorm onder druk staat vanwege de ontwikkelingen in de VS, China en India.

Het toekomstige verdienvermogen moet een grote zorg voor de SER te zijn: wanneer het verdienvermogen verslechtert en er minder geld binnen komt, kunnen ook zaken als onderwijs en zorg niet meer worden gefinancierd. Ook daarin moet een balans worden gevonden en zowel werkgevers als werknemers hebben hierbij gezamenlijk belang.

De *voorzitter* sluit zich erbij aan dat het toekomstige verdienvermogen van belang is en blijft in het werk van de SER. Hij wijst erop dat het toekomstige verdienvermogen nadrukkelijk aan de orde is in de gesprekken over de toekomstvisie over de economie van de toekomst. Onlangs overigens vond in het kader van een 'collegereeks' over dit thema in SER-verband een bijeenkomst plaats over de impact van geopolitieke ontwikkelingen, met een toelichting vanuit The Hague Centre for Strategic Studies (HCSS), onder andere verzorgd door de heer Ten Broeke. Inderdaad zal de vraag hoe we hiermee op een goede manier moeten omgaan vanuit Nederland en de EU op de agenda moeten staan.

De heer *Van der Veen* vindt het belangrijkste dat de nieuwe doelstelling wordt vastgesteld, omdat er al veel over is gepraat. Maar het is ook een mooi moment om vast te stellen wat deze nieuwe doelstelling voor ons werk betekent. Spreker sluit zich bij de heer Henrar aan dat de nieuwe doelstelling consequenties heeft voor ons toekomstige verdienvermogen. Zelf wil spreker de laatste drie woorden benadrukken: het bevorderen van brede welvaart waar samenleving, economie en milieu in balans zijn, hier en nu, *later en elders*. Een belangrijk verschil met de huidige doelstelling is dat in de nieuwe doelstelling niet alleen het begrip brede welvaart nader wordt ingevuld, maar dat we dat doen met het oog op de toekomst en met het oog op de consequenties van onze keuzes voor mensen die elders leven. In de nieuwe doelstelling wordt dus aangesloten op de door spreker gedeelde inzet van Grootouders voor het Klimaat. In de drie laatste woorden ligt een uitdaging voor de SER, ook om 'over onze eigen schaduw heen te springen'.

Mevrouw *Jong* merkt naar de heer Henrar toe op zich eveneens grote zorgen te maken over de impact van de geopolitieke ontwikkelingen, zoals die vanuit de HCSS zijn toegelicht in een recent 'college'.

Binnen de sociaal-maatschappelijke en planetaire grenzen is het toekomstig verdienvermogen inderdaad belangrijk, zoals ook zojuist van de zijde van het Jongerenplatform naar voren is gebracht. Hoewel de nieuwe doelstelling op dit punt niet hoeft te worden aangescherpt, is de term waardig werk nog weinig concreet. In die zin moet het bevorderen van waardig werken veel nadruk blijven krijgen in de SER, naast het toekomstige verdienvermogen.

De reactie van de zijde van de jonge ondernemers uit het Jongerenplatform stelt haar op dit punt nog onvoldoende gerust. In een eerdere sessie met jonge ondernemers in SER-verband bood een samenwerkingsverband van ca. 250 jonge ondernemers een boek aan hun groene ondernemingen. Op een vraag naar het aspect arbeidsvoorwaarden werd echter aarzelend gereageerd dat men zich wel aan de wet hield.

Mevrouw *Thijssen* wijst erop dat de jonge ondernemer uit het Jongerenplatform als het ware ervoor zorgt dat zijn vier collega's later een baan hebben. Dat doet hij door te ondernemen op eigen risico. Ook in toekomst hebben we mensen nodig die hun nek durven uit te steken. Spreekster heeft er begrip voor dat jonge ondernemers dan aarzelend reageren op een moeilijke vraag, omdat aspecten als de arbeidsvoorwaarden veelal aan de orde komen wanneer het bedrijf en het aantal medewerkers groeien.

Dit gezegd hebbende, constateert spreekster dat het goed is dat de SER na een serieus en zorgvuldig proces zijn doelstellingen heeft herijkt, waarin het bevorderen van brede welvaart met aandacht voor economie, milieu en samenleving centraal staan. Het toekomstaspect uit de laatste drie woorden "later en elders" is volgens spreekster altijd al de essentie van het lange termijn perspectief in het werk van de SER geweest. Onze verantwoordelijkheid voor de mensen elders is, zoals de heer Van der Veen al stelde, inderdaad een belangrijk nieuw element.

De nieuwe doelstelling, waarvoor zij de voorzitter en het secretariaat complimenteert, moet nu vooral worden vastgesteld.

De heer *Henrar* merkt naar mevrouw Jong op dat medewerkers vanuit goed werkgeverschap waardig werk moet worden geboden. Het is goed dat dat element deel uitmaakt van de nieuwe, gebalanceerde doelstelling. Helaas zijn er ook werkgevers die daaraan minder goede invulling geven, maar zij worden daarop, mede door hun collega-werkgevers, terecht aangesproken. Vaak gebeurt dit in overleg met de vakbonden. Zo is in het kader van het *Aanvalsplan Techniek* afgesproken dat de inschakeling van arbeidsmigranten 'Roemer-proof' moet zijn.

Mevrouw *Jong* sluit zich erbij aan dat het ook haar om balans gaat. Haar kanttekening betrof overigens niet de jonge ondernemer vanuit het Jongerenplatform, maar een andere bijeenkomst in SER-verband. We hebben inderdaad werkgevers nodig, maar die hebben ook medewerkers nodig die voor hen willen werken. De nieuwe doelstelling heeft op dit punt een goede balans en hoeft ook niet te worden aangepast.

Maar ook in het kader van de economie van de toekomst waarin terecht aandacht is voor het vergroten van het toekomstige verdienvermogen hoort die andere kant er ook gewoon bij.

De heer *Van Weegberg* voegt hieraan toe dat de voorzitter in zijn inleiding terecht opmerkte dat voor brede welvaart en een inclusieve samenleving de basis van goede publieke voorzieningen op orde moet zijn. Zonder gezonde, goed opgeleide werknemers die op een veilige manier naar hun werk kunnen gaan, is er ook geen verdienvermogen. Terecht wordt in de nieuwe doelstelling de nadruk op de balans en de samenhang gelegd. De realiteit is genuanceerder dan 'eerst verdienen en dan verdelen' en is ook goed beschreven in het SER-advies *Waardevol werk: publieke dienstverlening onder druk* uit februari 2023.

De heer *Van Veldhuizen* beoordeelt de nieuwe doelstelling als een enorme verbetering, omdat hierin de balans van de 'triple P' (People, Planet en Profit) wordt gezocht. De doelstelling sluit ook mooi aan bij de doelstelling van de Dutch Sustainable Growth Coalition (DSGC, <https://www.dsgc.nl/nl>), waarin acht wereldwijd opererende bedrijven zich sterk maken voor business groei die in balans is met milieu en mens. Spreker hoopt dat dit laatste initiatief snel zal worden uitgebreid naar het gehele Nederlandse bedrijfsleven.

Spreker gaat er ten slotte van uit dat de tekst op de SER-website zal worden aangepast in het licht van de nieuwe doelstelling.

Dit laatste zal na vaststelling van de nieuwe doelstelling inderdaad gebeuren, bevestigt de *voorzitter*.

De heer *Van der Ham*, die als voorzitter van de Vereniging Gehandicaptenzorg Nederland namens VNO-NCW MKB-Nederland zitting heeft in de raad, vindt dat werkgevers en werknemers een aantal zaken anders zullen moeten gaan organiseren om recht te doen aan de nieuwe SER doelstelling. Werkgevers in de publieke sector zullen in het kader van goed werkgeverschap samen met de vakbonden ook naar de cao's moeten kijken. Daar past volgens hem een ondogmatische opstelling bij. Passen

de cao's nog voldoende bij het soort werknemers dat we willen aanspreken? Zijn cao's zo flexibel dat mensen bij wisseling van sector in hun loopbaan een goed pensioen kunnen blijven opbouwen?

De *voorzitter* gaat ervan uit dat partijen het gesprek over dit soort aspecten in een later stadium zullen voortzetten. Dat kan deels na afloop tijdens de lunch. Andere belangrijke onderwerpen zullen een plaats krijgen op een werkagenda voor de SER.

Mevrouw *Van Kempen* constateert dat zij niet eens was geboren toen de huidige doelstelling van de SER werd afgesproken. Zij hoopt dat onze opvolgers in de SER van de toekomst kunnen constateren dat we de nu vast te stellen, hernieuwde SER-doelstelling daadwerkelijk in de praktijk hebben gebracht.

Afronding bespreking, vaststelling hernieuwde SER-doelstelling

De *voorzitter* rondt de bespreking af en constateert dat de hernieuwde SER-doelstelling wordt vastgesteld. Een belangrijk moment voor de SER.

Met applaus en geroffel vallen de raadsleden hem hierin bij.

De voorzitter vertrouwt erop dat de SER de nieuwe doelstelling in zijn werk zal blijven uitdragen en dat partijen een brug blijven slaan naar elkaar, temeer omdat dat in de komende tijd hard nodig zal zijn.

6. Rondvraag en sluiting

Van de rondvraag wordt geen gebruik gemaakt.

De volgende raadsvergadering vindt plaats op **donderdag 23 november a.s. om 10.15 uur.**

De vergadering wordt om ca. 12.00 uur beëindigd.

Na afloop is er gelegenheid voor informeel contact met een broodje.

6-11-2023/pd